

Syrjintäolettaja, lipunmyynti, kohtuullinen mukautus, erilliskohtelu, näkövamma

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Täysistunto

Diaarinumero: 27/2015

Antopäivä: 7.6.2016

Hakija on näkövammaisen henkilö, joka katsoi tulleen syrjityksi, kun VR –Yhtymä Oy:n maksutonta saattajalippua ei voinut ostaa yhtiön verkkokaupasta eikä automaateista, ja kun maksuttomalla saattajalipulla matkustavalta vaadittiin 18 vuoden ikää. Saattajalipun tultua myyntiin myös yhtiön verkkokaupassa, hakija katsoi tulleen syrjityksi, kun yhtiön verkkokaupassa vaaditaan saattajalippua käyttäviä vammaisia antamaan erillinen vakuutus siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi, ettei VR-Yhtymä Oy:n tarjoamassa maksuttomassa saattajalipussa ole kysymys kohtuullisesta mukautuksesta, joka on yhdenvertaisuuslain 15 §:ssä tarkoitettulla tavalla yksittäistapauksellinen vammaisen henkilön esittämään pyyntöön perustuva tilannekohtainen järjestely.

Lautakunta hylkäsi hakemuksen niiltä osin kuin se koski saattajalipun saatavuutta verkkokaupassa ja saattajalipulla matkustavalle asetettua vaatimusta 18 vuoden iästä, koska syrjintäolettaamaa ei näiltä osin ollut syntynyt.

VR-Yhtymä OY perusteli verkkokaupan kautta hankittavan maksuttoman saattajalipun myynissä vammaiselta henkilöltä vaadittavaa erillistä vakuutusta sillä, että näin on haluttu korostaa palvelun käytettävyyttä vain pyörätuoliasiakkaille ja näkövammaisille.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi, ettei tällaista kuitenkaan edellytetä muilta alennus- tai maksuttomaan lippuun oikeutetuilta ryhmiltä. Siksi ei ole hyväksyttävää edellyttää sellaista myöskään vammaisilta matkustajilta, koska se merkitsee perusteetonta vammaisten matkustajien erilliskohtelua.

Lautakunta katsoi, ettei VR-Yhtymä OY kyennyt kumoamaan syntynyttä syrjintäolettaamaa. Yhtiö on syrjinyt hakijaa ja muita saattajalippua käyttäviä vammaisia henkilöitä, kun se on vaatinut heiltä verkkokaupassa erillisen vakuutuksen siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kielsi yhtiötä jatkamasta tai uusimasta syrjintää.

Asian päättämiseen ovat osallistuneet Tuomas Ojanen, Outi Anttila, Timo Harrikari, Merja Heikkonen, Riitta-Maija Jouttimäki, Juha Lavapuro, Katja Leppänen, Pirkko Mahlamäki, Husein Muhammed, Jukka Siro, Sonya Walkila, Elina Castrén, Elisa Kumpula. Asian esittelijä Juhani Kortteinen.

Lainvoimainen.

Asian tausta:

Hakija on näkövammaisen henkilö, jolla on näkövammaiskortti. VR-Yhtymä Oy myy näkövammaisille saattajalippuja. Ostaessaan itselleen matkalipun hakija voi hankkia samalla mukana matkustavalle saattajalle maksuttoman saattajalipun. Kaukoliikenteessä sekä näkövammaisen että saattaja olivat saaneet myös paikkalipun. Saattajalipun ostaminen oli edellyttänyt näkövammaiskorttia, josta oli ilmennyt näkövammaisen olevan vähintään 65%. Se oli näytettävä ostotilanteessa, ja lisäksi matkustustilanteessa junassa.

Saattajalippua ei ollut voinut ostaa VR-Yhtymä Oy:n lippukaupasta eikä lippuautomaateista, vaan sen ostaminen oli edellyttänyt aina käyntiä lipunmyyntipisteessä.

Hakija ei ole voinut hankkia VR-Yhtymä Oy:n lisäpalveluna myöntämää näkövammaisen henkilön maksutonta saattajalippua verkkokaupasta ennen 9.11.2015. VR-Yhtymä Oy:n tietojärjestelmään tehdyt muutokset ovat mahdollistaneet maksuttoman saattajalipun hankkimisen myös verkkokaupasta 9.11.2015 alkaen. Maksuttomalla saattajalipulla matkustavalta on edellytetty 18 vuoden ikää.

VR-Yhtymä Oy vaatii saattajalippua käyttäviä vammaisia antamaan verkkokaupassa erillisen vakuutuksen siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan.

Hakijan vaatimukset:

Hakija pyytää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa kieltämään VR-Yhtymä Oy:tä syrjimästä vammaisia ihmisiä lipunmyynnissä ja saattajalle asetettujen ikärajaehtojen asettamisessa sekä asettamaan uhkasakon kiellon tehosteeksi.

Hakijan vaatimusten perusteet:

Saattajalippu oli ainoa kotimaan junalippu, jota ei ollut voinut ostaa verkkokaupasta eikä automaateista. Näkövammaisuus oli ollut ainoa alennusperuste, jossa alennukseen oikeuttava näkövammaiskortti oli ollut näytettävä sekä lippua ostettaessa että sitä käytettäessä. Verkkokaupasta ja automaateista oli voinut ostaa perhelippuja, joissa maksavan aikuisen mukana matkustavan lapsen lipun hinta oli ollut nolla euroa.

Eläkeläislipun tai lastenlipun oli voinut ostaa lippuautomaatista, verkkokaupasta sekä lipunmyyntitoimistosta osoittamatta todistusta

alennusperusteesta. Hakijan kokemuksen mukaan perustetta ei ollut kysytty myöskään junassa lastenlippua käytettäessä.

VR-Yhtymä Oy oli edellyttänyt, että saattajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt henkilö. Saattajan muista ominaisuuksista, kuten näkökyvystä, VR-Yhtymä Oy ei ollut esittänyt vaatimuksia. Hakija katsoo tämän loukkaavan hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Hakija pitää vammaisia syrjivänä VR-Yhtymä Oy:n saattajalippua käyttäville vammaisille henkilöille verkkokaupassa asettamaa vaatimusta erillisen vakuutuksen antamisesta siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan. Mitkään muut tietyin edellytyksin alennushintaisia lippuja saavat matkustajaryhmät eivät joudu antamaan vastaavaa vakuutusta kuulumisestaan tiettyyn matkustajaryhmään, joka on oikeutettu sillä perusteella alennuslippuun.

Vastaajan vastaus:

VR-Yhtymä Oy on vaatinut, että hakemus hylätään.

Hakemuksen kiistämisen perusteet:

VR-Yhtymä Oy myöntää liikunta- ja näkövammaisille oikeuden saattajan maksuttomaan matkaan matkustettaessa yhdessä avustettavan kanssa. Se on hyvä esimerkki siitä, että VR-Yhtymä Oy on kiinnittänyt huomiota vammaispalvelujen kehittämiseen junamatkustamisessa yhdessä vammaisjärjestöjen kanssa. Mahdollisuus saattajan maksuttomaan matkaan on VR-Yhtymä Oy:n täysin vapaaehtoisesti tarjoama palvelu vammaismatkustajien eduksi.

Alennuslipulla matkustettaessa oli alennusoikeus tullut osoittaa junassa lipuntarkastuksessa. Lipunoston yhteydessä alennustodistuksia ei ollut tarvinnut näyttää. Saattajalipun oli voinut hankkia asemien lipunmyynnistä ja VR-Yhtymä Oy:n asiakaspalvelukeskuksesta puhelimitse. Saattajalipun oli voinut hankkia myös junasta, tällöin saattajalle ei kuitenkaan ollut voitu osoittaa tiettyä istuinpaikkaa.

Maksutonta saattajalippua ei ole ollut mahdollista hankkia VR-Yhtymä Oy:n itsepalvelukanavista lipunmyyntijärjestelmän teknisistä rajoituksista johtuen. Järjestelmää on kehitetty siten, että saattajalippu on mahdollista hankkia myös verkkokaupasta vuoden 2015 aikana. Vammaismatkustajan oma lippu oli ollut mahdollista ostaa kaikista myyntikanavista. VR-Yhtymä Oy ei ollut edellyttänyt vammaismatkustajalle omaa saattajaa matkalle. Maksuttoman saattajalipun lisäksi oli ollut myös muita lippuja kuten kansainväliset liput, koulumatkalippu ja työmatkaseteli, joita ei ollut voinut hankkia itsepalvelukanavista.

Näkövammaisen ja pyörätuolissa istuvan liikuntavammaisen matkustajan maksuttoman saattajalipun hankkiminen on ollut mahdollista 9.11.2015 alkaen myös VR-Yhtymä Oy:n verkkokaupasta asemien lipunmyynnin ja puhelinpalvelun lisäksi. Saattajalippu tulee hankkia verkkokaupasta samalla ostokerralla kuin vammaismatkustajan oma lippu. Oikeus maksuttomaan saattajaan tulee voida todistaa junan henkilökunnalle lipuntarkastuksen yhteydessä.

Verkkokaupan kautta hankittavan maksuttoman saattajalipun erillishyväksynnällä VR-Yhtymä OY on halunnut korostaa palvelun käytettävyyttä vain pyörätuoliasiakkaille ja näkövammaisille. Tämä kohta on mahdollista poistaa ostopolusta.

Vammaisten matkustukselle ei aseteta rajoitteita, mutta maksuttomalla saattajalipulla matkustavalta oli edellytetty 18 vuoden ikärajaa, koska VR-Yhtymä Oy oli halunnut varmistaa, että matkantekoon tarvittavat avustamiset sujuvat mahdollisimman turvallisesti. Saattajalla tuli olla valmiudet auttaa vammaismatkustajaa matkan aikana myös mahdollisissa poikkeustilanteissa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisu

Esittelijän esitys:

1. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta tutkii hakemuksen vain siltä osin kuin se koskee VR-Yhtymä Oy:n toimintaa 1.1.2015 jälkeen.
2. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että syrjintäoletama on syntynyt vain VR-Yhtymä Oy:n verkkokaupassa saattajalippua käyttäviltä vammaisilta henkilöiltä vaaditun vakuutuksen suhteen.
3. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta hylkää hakemuksen niiltä osin kuin se koskee saattajalipun saatavuutta verkkokaupassa ja saattajalipulla matkustavalle asetettua vaatimusta 18 vuoden iästä.
4. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että VR-Yhtymä Oy on syrjinyt hakijaa ja muita saattajalippua käyttäviä vammaisia henkilöitä, kun se on vaatinut heiltä verkkokaupassa erillisen vakuutuksen siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan.
5. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ei aseta uhkasakkoa.

Perustelut:

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tuli yhdenvertaisuutta koskevan lainsäädännön voimaanpanosta annetun lain (1347/2014) 8 §:n mukaan voimaan 1.1.2015 alkaen, jolloin alkoi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta tutkia hakemuksen kohteena olevia asioita.

VR-Yhtymä Oy:n toiminnan arviointi muutoin kuin etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltoon tai tasa-arvolain soveltamiseen perustuen ennen 1.1.2015 ei kuulu lautakunnan toimivaltaan.

Näin ollen lautakunta tutkii hakemuksen vain siltä osin kuin se koskee VR-Yhtymä Oy:n toimintaa 1.1.2015 jälkeen.

Sovellettavat säännökset ja kysymyksenasettelu

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä muun ohella vammaisuuden perusteella. Lain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Edelleen lain 11 §:n 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan erilainen kohtelu on kuitenkin oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Asiassa hakija on pitänyt syrjintänä sitä, että vammaisen henkilön saattajan maksutonta saattajalippua ei voinut saada VR –Yhtymä Oy:n verkkokaupasta, ja kun saattajalipulla matkustavalta on edellytetty 18 vuoden ikää.

Lisäksi hakija pitää syrjintänä sitä, että VR –Yhtymä Oy:n verkkokaupassa vaaditaan saattajalippua käyttäviä vammaisia antamaan erillinen vakuutus siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan.

Asiassa on näin ollen kyse ensinnäkin siitä, voidaanko asiassa esitetyn selvityksen perusteella olettaa syrjinnän kieltoa rikotun eli onko asiassa syntynyt syrjintäolettaja. Jos asiassa katsotaan syrjintäolettaman syntyneen, kyse on lisäksi siitä, onko vastapuoli syrjintäolettaman kumotakseen kyennyt osoittamaan, että kieltoa ei ole rikottu.

Selvyyden vuoksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, ettei VR-Yhtymä Oy:n tarjoamassa maksuttomassa saattajalipussa ole kysymys

kohtuullisesta mukautuksesta, joka on yhdenvertaisuuslain 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla yksittäistapauksellinen vammaisen henkilön esittämään pyyntöön perustuva tilannekohtainen järjestely.

Syrjintäolettan syntyminen

Saattajalipun saatavuus verkkokaupassa ja saattajalipulla matkustavalle asetettu vaatimus 18 vuoden iästä

Asiassa on riidatonta, että VR-Yhtymä Oy:n näkövammaisille ja pyörätuolia tarvitseville matkustajille tarjoama maksuton saattajalippu on maksuton lisäpalvelu, johon sillä ei ole ollut velvollisuutta. VR-Yhtymä Oy on selvittänyt, ettei maksuttoman saattajalipun hankkiminen ole ollut aiemmin mahdollista VR:n itsepalvelukanavista lipunmyyntijärjestelmän teknisistä rajoituksista johtuen. Vammainen henkilö on kuitenkin voinut hankkia oman lippunsa verkkokaupasta. Näillä perusteilla lautakunta katsoo, että esitetyn selvityksen perusteella ei voida olettaa yhtiön rikkoneen syrjinnän kieltoa, kun saattajalippua ei ole 1.1.2015 ja 8.11.2015 välisenä aikana voinut hankkia verkkokaupasta.

Yhtiö on selvittänyt, että maksuttomalla saattajalipulla matkustavalta edellytetään 18 vuoden ikärajaa turvallisuuteen liittyvistä syistä. Lautakunta katsoo, että tältäkin osin ei voida olettaa yhtiön rikkoneen syrjinnän kieltoa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta hylkää hakemuksen niiltä osin kuin se koskee saattajalipun saatavuutta verkkokaupassa ja saattajalipulla matkustavalle asetettua vaatimusta 18 vuoden iästä. Syrjintäolettamaa ei näiltä osin ole syntynyt.

Erillisen vakuutuksen vaatiminen saattajalippua käyttäviltä vammaisilta henkilöiltä

VR –Yhtymä Oy:n verkkokaupassa vaaditaan saattajalippua käyttäviä vammaisia antamaan erillinen vakuutus siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan. Kun muilta alennus- tai maksuttomaan lippuun oikeutetuilta ryhmiltä ei ole edellytetty vastaavaa vakuutusta, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo tällä perusteella asiassa syntyneen syrjintäolettan.

Syrjintäolettan kumoaminen

Vastapuolen on syrjintäolettan kumotakseen osoitettava, että syrjinnän kieltoa ei ole rikottu.

VR-Yhtymä OY on perustellut verkkokaupan kautta hankittavan maksuttoman saattajalipun myynnissä vammaiselta henkilöltä vaadittavaa erillistä vakuutusta sillä, että näin on haluttu korostaa palvelun käytettävyyttä vain pyörätuoliasiakkaille ja näkövammaisille.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, ettei tällaista kuitenkaan edellytetä muilta alennus- tai maksuttomaan lippuun oikeutetuilta ryhmiltä. Siksi ei ole hyväksyttävää edellyttää sellaista myöskään vammaisilta matkustajilta, koska se merkitsee perusteetonta vammaisten matkustajien erilliskohtelua.

Näin ollen lautakunta katsoo, ettei VR-Yhtymä OY ole kyennyt kumoamaan syntynyttä syrjintäolettamaa.

Edellä lausutuilla perusteilla yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta katsoo, että VR-Yhtymä Oy on syrjinyt hakijaa ja muita saattajalippua käyttäviä vammaisia henkilöitä, kun se on vaatinut heiltä verkkokaupassa erillisen vakuutuksen siitä, että he ovat näkövammaisia tai pyörätuolimatkustajia, jotka ovat oikeutettuja saattajan maksuttomaan matkaan. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kieltää yhtiötä jatkamasta tai uusimasta syrjintää.

Uhkasakko

Hakija on vaatinut uhkasakon asettamista lautakunnan päätöksen tehosteeksi.

VR-Yhtymä Oy on ilmoittanut, että saattajalipun myynnissä vammaiselta henkilöltä vaadittava erillinen vakuutus voidaan poistaa verkkokaupan ostopolusta. Näin ollen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ei pidä tarpeellisena uhkasakon asettamista.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös:

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat:

Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (1327/2014) 1 §, 7 §, 12 §

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2 § 1 momentti, 8 §, 18 § 1 momentti, 20 §, 21 § 2 momentti, 28 §

Yhdenvertaisuutta koskevan lainsäädännön voimaanpanosta annettu laki (1347/2014) 8 §

Hallintolaki (434/2003) 31 §

Rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY N:o 1371/2007) 19 artikla, 6 artikla 2. kohta

Muutoksenhaku:

Liitteenä